

SZEMLE.

Politikai nevelés.

Mindig gyakrabban hangzik fel az a panasz, hogy elmaradottságunknak és minden nemzeti szerencsétlenségünknek a politika az oka. Nemzetünk történelme, csodálatosképen, sehogyan sem igazolja ezt az országszerte meggyőzhetetlen axiómaként hirdetett legújabb jelszót. A XIX. század első felében éppen a politika teremtette meg a magyar szellemi és gazdasági élet renaissance-át. A politikának köszönhetjük egyebek között az Akadémiát, Nemzeti Színházat, Ipar-egyesületet stb.

Voltaképpen sokkal több okunk van a politika iránti közönyösség, mint a tulságos érdeklődés miatt panaszkodni. A napi kérdések ugyan rövid időre lázba hozzák az országot, de a nagy nemzeti célok hidegen hagyják. Pedig joggal mondja Rousseau a «Társadalmi Szerződés»-ben: «Amikor már azt mondogatják az államügyekről: mi közöm hozzájuk, biztosan számíthatunk az állam vésztere». Panaszkodnák ilyesmiről másutt is, p. o. Németországban. Erről írva, Rühlmann (Politische Bildung 7. s. köv. 1.) megállapítja, hogy Németországban azért kevés a fogékonyság a politika iránt, mert a művészet, bölcsészet, egyházi élet és a közgazdaság kérdései foglalják el teljesen az érdeklődést. Sajnos, mi ilyen okokra nem hivatkozhatunk. Nálunk nemcsak a politika iránt kevés az érdeklődés, hanem a politika iránt is.

Nem a sok politizálásban, hanem a politizálás módjában van nálunk a hiba. Politizálni annyit tesz, mint érdeklődni a közügyek iránt s legapróbb cselekedeteinkben is tekintettel lenni a nemzet egészére. Az a német kereskedő, aki a távoli keleten kínálgatja honfitársai ipari termékeit, politizál, mert a saját vagyonán kívül a nemzeti erőt is öregbíti. Mi azonban nagyon szűkre szabjuk a «politika» szó körét. A mindennapi életben a párttusákat és személyi harcokat nevezzük politikának, a tudományban pedig a politikát beleszorítjuk a jogi tudományok egy nagyon is szűk kis rekészébe.

Egyetemi rendszerünk mai formája is azt a hitet terjeszti, hogy a politika jogtudomány s annak is csak egy kis része. Ez az alaptévedés egyik legfőbb oka minden egyoldalú politizálásnak. Mert hiában hangzik el annyi panasz a sajtóban és a közélet más fórumain az örökös közjogi viták miatt, ha egyetemi rendszerünkben gyökerezik az a meggyőződés, amely ilyen egyoldaluan határozza meg a politika fogalmát.

Az egyetemi fakultások mai beosztása lényegileg középkori eredetű, ebből a korból való a jogtudománynak és a politikának ez az összepárosítása is, ami azóta sem szűnt meg. A középkorban s utána még jó ideig helyes volt ez a társítás, mert akkor a politikának nem volt más hivatása, minthogy szabályozza azt a jogi viszonyt, amely az egyeseket az államhoz, az államokat pedig egymáshoz fűzte. Ma azonban az állam vasutakat, hidakat épít, kórházakat állít, iskolákat tart fenn, nagy gazdaságai, gyárai vannak. Az államélet köre kibővült, tehát az ezzel foglalkozó tudomány sem férhet el a régi keretben.

A politika nem lehet a jogtudománynak egyik ága, mert egészen külön tudomány. Sőt nem is annyira külön tudomány, mint inkább külön szempont. Az egyes szaktudományok olyanforma viszonyban vannak a politikával, mint a bölcsészettel. A politikának tárgya, éppen úgy, mint a bölcsészetnek, az emberi életnek minden nyilvánulása. Ha ezeket az életnyilvánulásokat az egyetemes világnézet szempontjából figyeljük meg — filozofálunk, ha a nemzet néző pontjából vizsgáljuk — politizálunk. A gyógyítás orvosi tudomány, de a közegészségügy politika. A hidak, vasutak építése műszaki tudomány, de annak vizsgálata, hogy hova építsünk vasutat, politika. A tanítás pedagógiai művelet, de ki állíthatná azt, hogy az iskolaügy bizonyos vonatkozásokban nem tartozik a politika körébe. A politika fogalmába beletartozik majdnem minden tudomány, többek között a jogi tudománynak sok része is, de a politika nem lehet semmiféle más tudománynak sem alárendelt ágazata.

Ezt az elvet lehetne érvényesíteni az egyetemi fakultások beosztásában is a jogi és államtudományi fakultás teljes szétválasztásával. A politikának most nagyon alárendelt szerepe van a jogi tudományok mellett. S helyzete mindig rosszabbodik, minél inkább szaporodik a jogi diszciplinák száma s minél inkább növekszik az egyes diszciplinák anyaga. Pedig a politikai tudomány elhanyagolását megsínyli az egész magyar politikai közélet. Nálunk, ahol olyan nagy a húzódozás a tudományos elmélyedéstől, különösen meg kell szívelni Bismarck mondását: «Nagyon veszedelmes az az elterjedt téves hit, hogy a politikában a dilettánsok naiv intuíciója mindazt megérti, amit a tanult emberek elméje nem tud felfogni.» (Rühlmann i. m. 31.)

Szükséges, hogy önálló politikai fakultáson szaktudósok adják elő mindazokat a tudományokat, amelyek az állami élettel szoros kapcsolatban állanak. Természetes, hogy nem hiányozhatnak ezek közül a közjog sem; de mellette ott kell lennie mindazoknak a tudományoknak, amelyek a mai nemzetélet különböző nyilvánulásait vizsgálják. S legkevésbé hiányozhatnak ezek közül a legújabb kornak s a magyar politikai irodalomnak a története.

Sajátságos, hogy ma minden politikai párt egy-egy régi nagy magyar államférfiu a nevét írta zászlajára s ezeknek a nagy magyaroknak a munkái a politikával hivatalyszerűen foglalkozók zöme előtt is olyan ismeretlenek, mint akár a középkori nyelvemlékek!

A magyar társadalomban mindig nagy számban voltak azok a szerencsés emberek, akik vagyoni függetlenségük alapján s családi hagyományaikat is követve már ifjúkoruktól kezdve a politikai pályára készülhettek. Remélni lehet, hogy ez a szám a jövőben sem fog nagyon megcsökkenni. Első sorban ezek keresnék föl az új, önálló csak tudományos képzettséget adó, de kenyérkereseti pályára önmagában nem képesítő államtudományi fakultást. De bizonyára érdeklődéssel hallgatnának itt egyes előadássorozatokot a többi egyetemi karok hallgatói is.

Ezzel a fakultással a magyar hivatalos életnek egy sokszor elpanaszolt sérelmét is meglehetne szüntetni: hogy a legmagasabb adminisztrációból a szakemberek majdnem mindenütt ki vannak zárva.

Ezt az intézkedést rendszeren azzal szokták védelmezni, hogy a legfelsőbb adminisztrációban nem szakismeretekre, hanem átfogó politikai tekintetre van szükség, amit pedig — a mostani felfogás szerint — csak a jogtudomány adhat meg. Ha intézkedés történnék arra nézve, hogy a többi kar hallgatói szaktanulmányaikkal párhuzamosan folytathassák tanulmányaikat az államtudományi fakultáson is, az ilyen hallgatókból lehetne rekrutálni a miniszteriumok fogalmazó testületét. Ezekben egyesülne a szakismeret az államéletet egységesen felfogó, összefoglaló szemponttal.

Való az, hogy semmiféle iskola sem nevelhet zseniket, az egyetem sem nevelhet a hivatásnélküliekből államférfiakat. De mégis üdvös volna az, ha a politikai pályára készülők már az egyetemen szívhathnák magukba a régi nagy magyar államférfiak bölcsességét és nemes idealizmusát. S bizonyára más volna a magyar közélet képe, ha az egyetem irányítaná s látná el sokoldalú elméleti tudománnyal és praktikus utasításokkal a nemzet jövő politikusait.

Az egyetemi tanulmányoknak azonban ezen a téren is csak akkor lehet jelentős eredménye, ha az előző tanulmányok szilárd bázisán alapulnak. A középiskolában a politikai gondolkodás nevelése leginkább két tárgy keretében történhetik: az egyik a történelem, a másik az irodalomtörténel. A történelem, amióta megszűnt a háborúk jegyzéke és a királyok életrajza lenni, az intézmények fejlődésének bemutatásával jelentékenyen hozzájárul a politikai érzék kifejlődéséhez. Az irodalomtörténet keretében pedig alkalom nyílik a politikai írók megismerésére is. Igaz, hogy ez a megismerés csak töredékes,

mégis alkalmas sok balitélet eloszlására, különösen pedig a további érdeklődés felkeltésére.

Van azonban egy intézményünk, amelyre különösen nagy hivatás vár ezen a téren: az önképzőkör. Sajnos, újabb időben sok ellensége akadt ennek az anyai sikert felmutató ifjúsági intézménynek, amely több mint száz éves multja folyamán teljesen egybeforrott a magyar iskolával. Valamikor sok szép ifjúsági intézményünk volt régi múltú, híres iskoláinkban. Hova tűntek ezek? Régen megszűntek a hagyományok iránt való közönyösségünk miatt. A régi egyesületek közül csak az önképzőkör maradt még fenn; ezt az egyet legalább mindenképen meg kellene a pusztulástól óvni.

Az önképzőkör ellen a természettudományok nevében indult meg a támadás. Szakkörök szervezésével akarják helyettesíteni az önképzőkört, amely a támadók szerint csak szépirodalmi munkálkodásra ösztönzi az ifjúságot. A szakkörök létesítésével el lehetne érni azt a célt, hogy az önképzőkört tönkretegyük, de a szakkörök életét aligha biztosítanák. Mert egy, hagyományokkal rendelkező intézmény helyett 3—4 teljesen új egyesületet szervezni, különösen kevésbé népes iskolában, lehetetlenség. Ami pedig a szépirodalmi, különösen verselgető kísérletezést illeti, ez csak akkor volna baj, ha az önképzőkör valóban ösztönözné ilyen tevékenységre az ifjúságot; a valóság azonban az, hogy inkább csak túri az ilyen irányú munkát.

Az önképzőkör tervszerű munkássága — az értesítők bizonyossága szerint — egészen más irányú. A különböző tudományágakban nyert ismeretek kiegészítése és mélyítése: ez az a cél, amely az önképzőköröket legújabbban vezérli. Ebben a munkaprogramban bőséges hely jut a természettudományoknak is. A tudományok önképzőköri tárgyalása azonban nem történhetik az iskolai rendszer szerint. A tudományok részleteibe hatolás, a laboratoriumi gyakorlatozás sem az egyesületi működés, hanem a rendszeres tanulmányi órák keretébe tartozik. Minden tudomány önképzőköri tárgyalásában azt a közös elvet lehetne követni, hogy ne az egyes tudományos tételek, hanem a tudomány kiváló alakjai álljanak a munkálkodás középpontjában. Ne a gőzgép legyen az ilyen tanulmányok tárgya, hanem Watt pályája, ne a táviratozás, hanem Morse élete stb.

Közös, tervszerű munkával megrajzolni a nagyok arcképcsarnokát, hogy érettük lelkesedni s az emberi nagyságban hinni tudjon a fiatalság: ez lehetne az önképzőkör egyik főcélja.

A hőskultuszt kellene az önképzőkörök főfeladatává tenni a szónak Carlyle-féle értelmezésében. Ha az önképzőkör megtanítaná az ifjúságot az igazi nagyság felismerésére s az érdemekkel szerzett

tekintély előtt önként való meghajolásra, akkor nagyon üdvös munkát végezne a politikai nevelés terén, a magyar közélet megjavítására.

A nép politikai nevelése ügyében maga a népiskola csak keveset tehet, különösen a tanulók kora miatt. A népiskola teljesen eléget tesz ez irányú kötelességének, ha a történettanítás keretében a nemzeti mult szebb korszakainak bemutatásával igyekszik a nemzeti érzést minél erőteljesebbé tenni. Svájcban a polgári iskolák feladata a nép politikai felvilágosítása. Polgári iskoláknak nevezik ott ugyanis azokat a felsőbb népiskolákat, amelyeknek céljuk a nép előkészítése az alkotmányos kötelességek teljesítésére. Legfontosabb tárgyuk ezért a «Bürgerkunde». Különösen ennek a tárgynak rendeltetése az, hogy az ifjúságból polgárokat neveljen (Rühlmann, i. m. 149 és köv. l.). Nálunk az ismétlő-iskolákra lehetne ezt a kötelességet ráruházni, de fontos hivatás vár ezen a téren a népkönyvtárakra és továbbképző népies előadásokra is. A népkönyvtárakban a gazdasági és szépirodalmi könyvek között helyet lehetne szorítani néhány népszerűen és tárgyilagosan megírt történelmi, társadalomtudományi és alkotmányjogi munkának is, a népies tanfolyamok pedig szintén beilleszthetnék a politikai oktatást programjukba.

De az ismeretek terjesztése nem elég. Még fontosabb az érzelmek nevelése s az erkölcsi érzék fokozása. Mindenki lelkébe bele kellene nevelni azt a tudatot, hogy milyen országos jelentőségű cselekedetet művel akkor, amikor polgári jogait gyakorolja. Fel kellene világosítani arról, hogy önmagát szennyezi be, ha az állam érdekében kapott joggal a maga képzelt érdekei javára rosszul él. A szavazati jog ujoncait ünnepélyesen, valamely hazafias emléknapon kellene évenként a világi és egyházi hatóságok jelenlétében felavatni s felvilágosítani a polgári jogok nagy jelentőségéről. S miként a hadsereg ujoncait megesketik, hogy a kapott parancsot minden körülmények között teljesítik, úgy lehetne a polgárság ujoncaival is ünnepélyesen megfogadtatni, hogy mindig a legfőbb parancsnak, lelkiismeretük szavának engedelmessékednek.

Sajnos, most is igazak még Grünwald Bélának 1878-ban mondott szavai (A felvidék, 81.): «Mi magyarok nem vagyunk se ideális-ták, se realisták a politikában. Politikánknak nincs kimondott nagy célja, nincs ragyogó politikai ideálja, melynek elérésére törekednénk. Épp oly kevésbé tudjuk számbavenni a reális viszonyokat s gyakorlatilag megválasztani az eszközöket hatalmunk és jövőnk biztosítására. Ezeknek a nagy céloknak a kitűzése és az alkalmas eszközök megkeresése a magyar politikai élet legsürgősebb feladata. Ebben a munkában a magyar társadalom nem lehet meg a nevelés és oktatás közreműködése nélkül.

Susztler Oszkár.